

N:o 20 b.

Ank. till Riksd. Kansli d. 5 Maj 1874, kl. 6 e. m.

Utlåtande, angående åtskilliga till Åttonde Hufvudtiteln hänförliga frågor.

(2:dra U. A.)

Jemlikt den i 17:de punkten af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 20 a, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Åttonde Hufvudtitel, gjorda anmälan, går Utskottet nu att afgifva yttrande öfver de i nämnda punkt omförmälda frågor.

Förändrad anordning af rikets elementarläroverk.

1:o. Uti en den 2 sistlidne Februari aflåten, till Stats-Utskottet hänvisad proposition (N:o 34) har Kongl. Maj:t, i öfverensstämmelse med hvad ett den nådiga propositionen bilagdt statsråds-protokoll öfver ecklesiastik-ärenden den 31 December 1873 innehåller, föreslagit Riksdagen:

att det i nu gällande riksstat uppförda anslag till elementarläroverken måtte af Kongl. Maj:t disponeras till genomförande, i den mån sådant lämpligen kunde ske, af den anordning af dessa läroverk, som vore angifven uti det i bilagan B. till nämnda protokoll framställda förslag till normalstat för elementarläroverken;

att Riksdagen måtte för samma anordnings genomförande i nedan-

Bih. till Riksd. Prot. 1874. 4 Saml. 1 Afd. 11 Häft.

*Angående
anslag för
genomförande
af åtskilliga
förändrade
anordningar
vid elementar-
läroverken.*

nämnda delar, utöfver nuvarande anslag för elementarläroverken, anvisa följande belopp från och med år 1875:

för utvidgning af de tvåklassiga elementarläroverken i Wernamo, Sölvesborg, Ronneby, Trelleborg, Strömstad och Marstrand till treklassiga elementarläroverk 21,000 R:dr, med vilkor att de kommuner, inom hvilka dessa läroverk voro belägna, bekosta för läroverkens utvidgning fullt ändamålsenliga lokaler;

till förändring af Engelholms tvåklassiga pedagogi till treklassigt elementarläroverk 6,900 R:dr, med vilkor att Engelholms kommun kostnadsfritt tillhandahåller lämplig lokal för det förändrade läroverket;

för upprättande af de tre lägsta klasserna af ett på reallinien fullständigt elementarläroverk i Stockholm, med undervisning endast i de å reallinien förekommande läroämnen, 6,900 R:dr, med tillägg af 500 R:dr till den nödvändigaste undervisningsmateriel, 7,400 R:dr, med vilkor att Stockholms stad förbinder sig ej blott att kostnadsfritt tillhandahålla lämplig lokal så väl för i fråga varande trenne klasser som för läroverkets småningom skeende utvidgning till fullständigt å reala linien, utan ock att förse rektor med boställe eller deremot svarande hyresersättning;

för Piteå läroverks uppförande å stat såsom femklassigt elementarläroverk 3,100 R:dr;

för lönetillökning åt rektorerna vid Westerviks och Luleå högre elementarläroverk med 500 R:dr åt vardera, 1,000 R:dr;

till lön åt en lektor vid Luleå högre elementarläroverk 2,500 R:dr; och

till löner åt två nya lektorer vid Jönköpings samt en vid Malmö, en vid Carlskrona, en vid Norrköpings och en vid Wisby högre elementarläroverk à 2,500 R:dr, 15,000 R:dr;

att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts disposition ställa ett belopp å 10,000 R:dr, att enligt de i statsråds-protokollet angifna grunder användas till arvoden åt skrifbiträden för rektorerna vid samtliga högre, äfvensom vid Stockholms femklassiga elementarläroverk;

att Riksdagen likaledes till Kongl. Maj:ts disposition må ställa en summa af 10,000 R:dr, att användas till aflöning åt rektorer utöfver normalstaten vid högre elementarläroverk, der Kongl. Maj:t kan pröfva sådant nödigt; samt

att lärarnes lönegrader, i enlighet med grunderna i ett af Kongl. Maj:t den 9 sistlidne Januari i nåder gillat förslag till löneförbättring för elementarläroverkens lärare, måtte bestämmas på det sätt, som uti bilagan C. till statsråds-protokollet af den 31 sistlidne December vore närmare angifvet.

Vid behandling af Kongl. Maj:ts till sistlidet års Riksdag aflåtna proposition (N:o 29) angående förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk stādnade Kamrarne i skiljaktiga beslut; bland annat, om antalet af den reala bildningsliniens öfverklasser. Kongl. Maj:ts proposition afsåg, att realliniens lärokurs vid de högre läroverken skulle omfatta åtta år och således erhålla en treklassig öfverbyggnad. Det särskilda Utskottet, som behandlade berörda nådiga proposition, tillstyrkte deremot, att denna lärokurs skulle komma att omfatta dels nio, dels ock sju år, samt hemställde, i öfverensstämmelse härmed, att den högre realbildningskursen måtte göras dels fyraårig, dels tvåårig. I Första Kamraren lemnade 28 ledamöter Kongl. Maj:ts förslag utan anmärkning, under det att 42 ledamöter biträdde Utskottets hemställan. Andra Kamraren åter biföll Kongl. Maj:ts förslag med 127 röster mot 36. Vidare innehöll den nådiga propositionen, att reallinien i de fyra öfre klasserna vid de högre elementarläroverken skulle indragas och vid vissa af dessa läroverk ersättas genom tre sjelfständiga högre realklasser. Ehuru detta förslag icke vann Riksdagens godkännande, uttalade likväl Riksdagen uti sin i ämnet aflåtna underdåniga skrifvelse (N:o 84) den åsigt, att reallinien vid vissa elementarläroverk kunde indragas samt anhöll, att Kongl. Maj:t täcktes för näst sammanträdande riksdag framlägga förslag om inrättande af högre realklasser vid ett så stort antal af rikets elementarläroverk, att den reala bildningens behof derigenom kunde anses behörigen tillgodosedt.

Oaktadt Utskottet erkänner, att flera skäl kunna anföras för bibehållandet af en fyraårig lärokurs äfven för realliniens öfverklasser, har Utskottet likväl icke kunnat annat än instämma i den allmänt uttalade önskan, att realliniens lärjungar måtte kunna så tidigt som möjligt fullborda sin kurs, för att öfvergå till det praktiska lifvet.

Frågan, huruvida det låter sig göra att under en åttaårig lärokurs bibringa en afslutad real elementarbildning, beror ytterst på det omfång, som för undervisningen på denna linie må anses erforderlig, och sammanhänger således på det närmaste med bestämmelserna angående afgångsexamen till universiteten äfvensom med inträdesfordringarne till teknologiska institutet och bergskolan eller annan med dem jemförlig teknisk högskola. Angelägenheten deraf, att elementarläroverken ordnas så, att öfvergången från dem till de högre tillämpningsskolorna kan ske direkt och icke göres beroende på en särskild mellanliggande undervisning eller förberedelse torde så mycket mindre böra förbises, som det måste antagas, att den reala bildningsliniens höjande i jembredd med den klassiska väsendtligen beror deraf, att ått godkänd afgångsexamen

från realliniens högsta klass lemnas ett dylikt vitsord. Då ur de handlingar, som legat till grund för den nådiga propositionen, icke kan hemtas någon upplysning om sättet, huru undervisningen inom de föreslagna tre reala öfverklasserna är afsedd att ordnas, har Utskottet haft svårt att tillförlitligen bedöma förevarande fråga, men efter inhemtande af hvad vid sistlidna riksdag i ämnet yttrades, har dock Utskottet trott sig kunna antaga, att den åttaåriga kursen kan blifva för ändamålet tillräcklig, i synnerhet med fästadt afseende på den fördel, som genom den nya anordningen tillskyndas reallinien derutinnan, att undervisningen i de tre öfversta klasserna uteslutande lämpas efter dess behof. Denna fördel synes kunna utsträckas ännu längre derigenom, att realliniens lärjungar i de för dem viktigaste läroämnen, såsom matematik, naturhistoria och moderna språk, äfven inom fjerde och femte klasserna, på sätt vid många läroverk redan nu lärers ega rum, erhålla särskild undervisning, hvartill ock, då lektorernes undervisningsskyldighet icke lärers böra minskas, de beräknade lärarekrafterna vid de högre elementarläroverken i allmänhet synas lemna tillgång. Under antagande af att denna ytterligare lättnad beredes för de fullständiga läroverkens lärjungar på reallinien att på kortare tid vinna sitt mål, har Utskottet, med afseende tillika på denna frågas nyss omtalade utgång vid sistlidna riksdag, icke tvekat att förorda Kongl. Maj:ts ånyo framlagda förslag om en treklassig öfverbyggnad för reallinien.

Hvad angår bestämmandet af de läroverk, vid hvilka dessa högre realklasser böra komma i fråga att fästas, har Kongl. Maj:t, förutom upprättandet af särskilda endast å reallinien fullständiga elementarläroverk i Stockholm, Westervik och Sundsvall, ansett tre ettåriga högre realklasser böra anordnas vid elementarläroverken i Göteborg, Örebro, Malmö, Carlskrona, Jönköping, Gefle, Skara, Norrköping, Carlstad, Calmar, Wisby och Umeå. Enligt statsråds-protokollet har vid uppgörande af detta förslag afseende först och främst fästats å det behof af högre realbildning, som gjort sig inom de skilda orterna gällande och som kunde anses ådagalagdt genom det talrikare antal lärjungar, hvilka vid dervarande läroverk begagnat sig af undervisningen i realliniens högre klasser, att dernäst tillsetts att ingen vidsträcktare del af riket skulle gå miste om ett sådant läroverk, der den på reallinien studerande ungdomen kunde bekomma en önskad utbildning, samt slutligen att sådana förhållanden tagits i betraktande, som ånsetts kunna medföra en högre uppskattning af den reala bildningen och en större uppmuntran för densamma.

I afseende på denna fråga har Utskottet utgått från den allmänna grundsats, att, då här är fråga om en så väsentlig förminskning af förut

befintliga undervisningstillfällen, antalet af de läroverk, vid hvilka sådana öfverklasser komma att framgent finnas, bör, så vidt möjligt är, utsträckas, på det att icke en alltför stark rubbning må uppkomma i nu bestående förhållanden. Ur denna synpunkt har Utskottet, som mot realklassers upprättande vid de af Kongl. Maj:t föreslagna läroverk, icke haft något att erinra, ansett sig böra tillstyrka, att vid ännu några flera läroverk samma åtgärd vidtages. Dervid har Utskottet funnit i främsta rummet böra ifrågakomma sådana läroverk, som hafva ett betydligare lärjungeantal, och i allmänhet alla som hafva mer än 200 lärjungar. Ehuru ett par af dessa läroverk äro temligen nära belägna till andra, vid hvilka reala öfverklassers upprättande blifvit af Kongl. Maj:t föreslaget, har Utskottet icke kunnat annat än anse det betänkligt, om vid så talrikt besökta läroverk, genom bristande tillfälle att till slutet begagna den reala undervisningen, nästan hela den der studerande ungdomen skulle så godt som tvingas att, emot hvad de möjligen eljest afsett, välja den klassiska linien.

På dessa grunder har Utskottet ansett sig böra tillstyrka, att äfven vid elementarläroverken i Upsala, Lund, Wexiö, Linköping, Westerås, Wenersborg och Helsingborg fullständig reallinie skulle fortfarande finnas. I afseende å lärjungeantalet höstterminen 1873 (se bilagda tabell Litt. A) är nemligen Upsala, med 482 lärjungar, det tredje i ordningen bland rikets alla läroverk, Lund med 437 det femte, Linköping med 427 det sjette och Wexiö med 365 det nionde. Ser man på antalet lärjungar i de öfre realklasserna i de läroverk, som enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle erhålla fullständig reallinie, stå endast fyra läroverk framför dem i Lund och Linköping. Närmast efter dem följer läroverket i Malmö, men efter detta komma läroverken i Upsala och Wexiö såsom det åttonde och det nionde i ordningen. Angående Wenersborg torde dess läge i en ort med stark industriell utveckling utgöra tillräckligt skäl för bibehållande der af en fullständig reallinie. För inrättande af ett dylikt läroverk i Westerås synes giltig anledning förefinnas deruti, att annars Westerås stift icke skulle komma i åtnjutande af något realläroverk. Slutligen har det stora antalet elever i de öfre realklasserna vid Helsingborgs läroverk föranledt detta läroverks uppflyttande bland de på reallinien fullständiga. Med afseende fäst på dessa förhållanden har Utskottet ansett sig böra tillstyrka, att äfven ifrågavarande sju läroverk måtte erhålla reala öfverklasser.

På det att nya elementarskolan i Stockholm fortfarande måtte kunna verka i samma syfte som tillföre, beslöt sistlidna Riksdag för sin del, att nämnda läroverk skulle bibehållas med oförändrad lärarestat,

och har, enligt hvad i statsråds-protokollet är meddeladt, Kongl. Maj:t bifallit hvad Riksdagen i detta hänseende beslutit.

De öfriga å båda linierna fullständiga elementarläroverken har Kongl. Maj:t, med afseende på den i öfverklasserna helt och hållet skilda undervisningen för reallinien, ansett böra erhålla *nio* lektorer, utom läroverken i Wisby och Umeå, för hvilka normalstaten upptager endast *åtta* lektorer. Anledningen hvarför de sistnämnda läroverken ansetts kunna åtnöjas med ett mindre antal lektorer, är uppenbarligen det jämförelsevis ringa antalet lärjungar. Höstterminen 1873 besöktes Wisby elementarläroverk af 205 ynglingar och Umeå af 151. För närvarande äro anställda i Wisby 4 lektorer och 10 adjunkter samt i Umeå 5 lektorer och 9 adjunkter. Med hänsyn till elevantalet samt dertill att sammanlagda antalet lärjungar i realöfverklasserna under innevarande läseår uppgår i Wisby till endast 4 samt i Umeå och Wenersborg blott till 3, torde sådana anordningar i dessa öfverklasser kunna träffas, att den afsedda undervisningen kan meddelas å båda linierna, om lektorernes antal vid hvarterdera af dessa läroverk endast ökas till 6. Af enahanda anledning har Utskottet äfven föreställt sig, att vid de medelstora läroverken i Gefle, Skara, Wexjö, Carlskrona, Norrköping, Malmö och Helsingborg, antalet lektorer icke skulle behöfva ökas mer än till 8, hvarförutom läroverket i Westerås ansetts kunna åtnöjas med samma antal lektorer som hittills med afseende å det ringa antalet lärjungar i dess öfre realklasser.

Den år 1873 föreslagna normalstaten var uppgjord under antagande, att Riksdagen skulle godkänna en sådan anordning vid elementarläroverken, att ett högsta antal lärjungar för hvarje klass bestämdes. Då inom Riksdagen meningarne om gagneligheten af en dylik föreskrift visat sig delade, har Kongl. Maj:t nu föreslagit, att uti normalstaten visserligen måtte uppföras samma lärareantal för hvarje läroverk af ett visst slag, men att dessutom i denna stat måtte uppföras ett antal af 50 ordinarie adjunkter (duplikanter) att anställas vid de elementarläroverk, hvarest, med afseende på det ständiga behovet af undervisning i parallellklasser, en tillökning af lärareantalet pröfvades erforderlig. Sedan frågan om en bestämd begränsning af hvarje läroverks skyldighet att mottaga de lärjungar, som der söka inträde, förfallit, förefinnas efter Utskottets tanke icke några skäl till förändring i hittills varande sätt att uppgöra läroverkens stat. Genom Kongl. Maj:ts förslag komme hvarje större läroverks stat att utgöras af två beståndsdelar: först dess särskilda i normalstaten upptagna lärareantal och sedermera den andel i hela antalet sist uppförda lärare, som detsamma tillkomme. Då denna sist nämnda andel af lätt insedda skäl icke kan annat än äfven erhålla en viss stadga,

har Utskottet ansett det vara mer lämpligt, om dessa båda beståndsdelar af staten sammanfördes och läroverkets samtliga lärare, såsom hittills, upptoges i dess stat. Då rubbningen i läroverkens stater efter nu gillade bestämmelser måste blifva vida mindre än som vid nästföregående riksdag först var i fråga, och inskränka sig endast till den tillökning i lektorernas antal, som blifver en följd af den särskilda undervisningen för realöfverklasserna, samt till den minskning i adjunkternas antal, hvartill samläsningen i de nedre klasserna gifver anledning, har det äfven synts Utskottet, som uppställandet af en alldeles ny normalstat icke vore påkalladt, utan som behofvet vore tillgodosedt endast genom nödiga förändringar i nu gällande stater. Lärareantalet skulle derigenom sluta sig närmare till det bestående, och genomförandet af den nya ordningen underlättas genom användande af redan för handen varande lärarekrafter.

Om femtio nya adjunksbeställningar utan bestämmande af de läroverk, till hvilka de skulle höra, på stat uppfördes, komme deremot en icke ringa osäkerhet att uppstå angående omfånget och beskaffenheten af elementarläroverken, hvilkas verkliga stater härigenom sällan komme att öfverensstämma med normalstaten. Skulle dessa lärarebefattningar tillsättas, utan att det vore på förhand känt, vid hvilket läroverk deras innehafvare skulle hafva att tjenstgöra, så skulle detta dels innebära en stor afvikelse från nu gällande ordning, dels möjligen föranleda till en betänkelig inskränkning i antalet sökande. I händelse åter hvar och en af dessa befattningar skall fästas vid ett visst läroverk, synes en icke behöflig omgång uppkomma, och förhållandena ordna sig vida lättare och enklare genom en närmare anslutning till nu gällande stater, helst erfarenheten visat, att vissa läroverk, till följd af deras läge i folkrika orter och vid stora kommunikationsleder, fortfarande varit besökta af ett större antal lärjungar än andra. På det emellertid lärareantalet icke må kunna öfverstiga hvad som verkligt behöfves, har Utskottet, efter vidtagande af de förändringar, ofvan berörda förhållanden medföra, ansett detta antal snarare böra upptagas något under det närvarande behofvet, då öfriga undervisningstimmar kunna bestridas af extra lärare, hvilkas antal för innevarande år, enligt inhemtade upplysningar, finnas uppgå till ett antal af 76. Dessutom är genom nu gällande bestämmelser redan sörjdt för att lärareantalet vid ett läroverk kan inskränkas, i fall behof deraf skulle yppa sig. Genom Kongl. cirkuläret den 20 Mars 1858 är nemligen förordnad, att i de fullmakter eller konstitutiorial, som för lärare vid de högre elementarläroverken derefter utfärdades, det vilkor skulle intagas, att de två yngste lärarne vore, i händelse de genom inträffade

förändringar funnes umbärlige, skyldige att inträda i tjänstgöring vid annan skola, helst inom stiftet, och genom nådigt cirkulär den 29 December 1860 har detta stadgande förklarats böra iakttagas äfven i afseende på yngste kolleger vid de tre- eller femklassiga läroverken, hvarförutan i Kongl. brefvet den 29 April 1869 är föreskrifvet, att i de fullmakter, hvilka derefter för lärare i Stockholm utfärdades, det förbehåll skulle intagas, att de utnämnde voro skyldige att, om så erfordrades, ingå i tjänstgöring äfven vid annat hufvudstadens läroverk; än det, vid hvilket ledighet uppstått.

Af dessa skäl har Utskottet icke kunnat tillstyrka Kongl. Maj:ts förslag om särskildt uppförande å normalstaten af anslag till aflöning å 50 duplikanter, utan ansett sig böra ingå i pröfning, huru behofvet af lärarekrafter vid de särskilda skolorna bäst skulle kunna tillgodoses. I detta afseende innefattar Kongl. Maj:ts förslag en skiljaktighet emellan läroverk med lektorer, som hafva konsistoriel tjänstgöring, och läroverk med lektorer utan dylik tjänstgöring, i det att normalstaten upptager en adjunkt mer för de förra än för de senare läroverken. Anledningen härtill är att tjänstgöringsskyldigheten för lektorer, som äro konsistoriiledamöter, blifvit minskad med ett visst antal undervisningstimmar, hvarigenom uppkommit behof af ytterligare en adjunkt. Då emellertid ej mindre särskilda till 1850—51 års Riksdag och till 1868 års Kyrkomöte aflättna propositioner än äfven Riksdagens åren 1856 och 1863 i ämnet aflättna skrivelser och den senast tillsatta kyrkokomiténs förslag gifva stöd för det antagandet, att tidpunkten, då ifrågavarande lärares sjelfskrifvenhet såsom konsistoriiledamöter upphör, icke kan vara särdeles aflägsen, synas, vid den osäkerhet, som sålunda förefinnes, huru länge denna sjelfskrifvenhet kommer att fortfara, tillräckliga skäl icke vara för handen att på detta förhållande grunda inrättandet af ordinarie tjänster. Vid uppgörande af lärarestater för elementarläroverken torde derföre afseende icke böra fästas vid den omständigheten, att en del lektorer äro ledamöter af stiftsstyrelserna, utan endast å de ofvan berörda förhållanden äfvensom å antalet lärjungar vid de olika läroverken och deras öfre realklasser. Efter noggrannt öfvervägande af alla dessa förhållanden har Utskottet, som icke funnit skäl att afvika från hittills gällande ordning i afseende på rektorslönerna, uppgjort ett förslag till lärarestater vid de högre elementarläroverken, hvilket närmare inhemtas af bilagda tabell (Litt. A.) Utskottets förslag upptager samma antal lärare på det hela, som Kongl. Maj:ts Proposition. Äfvenledes äro uti Utskottets förslag stater uppförda för fullständiga elementarläroverk endast å reala linien i

Stockholm,

Stockholm, Vestervik och Sundsvall, angående hvilka läroverk på det hela meningarne vid sistlidna riksdag icke voro delade. Det var endast i afseende på antalet öfverklasser vid dessa läroverk, som Kamrarna fattade olika beslut. För jemförelses skull äro såväl den af Kongl. Maj:t föreslagna som den nuvarande lärarestaten för de högre elementarläroverken å nämnda tabell upptagna.

Hvad angår Kongl. Maj:ts förslag om utvidgning af tvåklassiga elementarläroverken i Vernamo, Sölvesborg, Ronneby, Trelleborg, Strömstad och Marstrand till treklassiga elementarläroverk, öfverensstämmer det i allo med den af sistlidna Riksdag derom uttalade åsigt. De tvåklassiga elementarläroverken torde i sjelfva verket numera icke kunna anses motsvara sitt ändamål, då den för inhemtande af en allmän medborgerlig bildning särskildt afsedda afslutning af studierna der svårligen lär kunna anordnas. Vid sådant förhållande synes den ännu tvåklassiga skolan i Örnköldsvik böra antingen indragas eller ock förändras till treklassigt elementarläroverk, hvartill skulle erfordras ett belopp af 2,400 kronor. Då afståndet från såväl Umeå som Hernösand, de närmast belägna läroverken, utgör icke mindre än tolf mil, synes orten väl behöfva ett treklassigt elementarläroverk. Då härtill kommer att förlidet år lärjungeantalet, som under höstterminerna 1869—1871 (se läroverkskomiténs betänkande bil. M 1) i medeltal utgjort 20, enligt meddelad uppgift nu stigit till 25, öfversteg det i Ronneby och föga understeg antalet lärjungar i Marstrands och Sölvesborgs läroverk, hvilka nu skulle uppföras såsom treklassiga, har Utskottet, ehuru meningarne rörande Örnköldsviks skola vid sistlidna riksdag voro delade, ansett sig böra tillstyrka äfven detta sistnämnda läroverks utvidgning till treklassigt.

Beträffande Kongl. Maj:ts nådiga framställningar om anslag för den tvåklassiga pedagogiens i Engelholm förändring till treklassigt elementarläroverk, för upprättande i Stockholm af ett på reallinien fullständigt elementarläroverk med till en början endast de tre lägsta klasserna, för Piteå läroverks uppförande å stat såsom femklassigt elementarläroverk, har Utskottet icke haft något att erinra.

Kongl. Maj:ts förslag om anslag till lönetillökning åt rektorerna vid Vesterviks och Luleå elementarläroverk, till löner åt en lektor vid Luleå, två vid Jönköpings, en vid Malmö, en vid Carlskrona, en vid Norrköpings och en vid Visby elementarläroverk samt till arvoden för skrifbiträde åt rektorer hafva icke heller föranledt till någon erinran, och får Utskottet härvid endast åberopa hvad i statsrådsprotokollet (sid. 16—18) blifvit anfördt till stöd för dessa förslag.

Till aflöning åt rektorer utöfver normalstat har Kongl. Maj:t äskat ett belopp af 10,000 kronor. Dessa medel äro afsedd (se statsrådsprotokollet sid. 10—12) för vidtagande af den anordning, att en lärare, som förordnas till rektor vid högre elementarläroverk, må i följd af detta förordnande kunna berättigas erhålla fullmakt såsom lektor vid läroverket i ett visst eller vissa ämnen, så framt han ej redan förut vore ordinarie lektor derstädes. Denna framställning synes föranledd af farhåga för de olägenheter, som under vissa förutsättningar till följd af nuvarande stadganden angående rektorers tillsättande skulle kunna uppstå vid en tillförordnad rektors återgång till sin ordinarie befattning. Då emellertid några sådana fall, som befarats kunna uppstå, icke inträffat och den anförda olägenheten af ett längre tid fortfarande vikariat äfven *med* den föreslagna anordningen icke torde kunna undvikas samt förslaget dessutom innebär en afvikelse från den hittills stadgade ordningen för tillsättande af lektorat, har Utskottet icke ansett sig kunna förevarande nådiga förslag biträda.

Hvad slutligen angår Kongl. Maj:ts nådiga framställning derom, att lärarnes lönegrader i enlighet med grunderna i det af Kongl. Maj:t den 9 sistlidne Januari i nåder gillade förslag till löneförbättring för elementarläroverkens lärare måtte bestämmas på det sätt, som uti bilagan c) till statsrådsprotokollet den 31 sistlidne December vore närmare angifvet, har Riksdagen, genom godkännandet af hvad Stats-Utskottet uti 13:de punkten mom. a af Utlåtandet N:o 20 a, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens Attonde Hufvudtitel, föreslagit, härtill lemnat bifall.

Då för ett slutligt genomförande af de föreslagna anordningarne vid elementarläroverken, hvarigenom den reala undervisningen skall komma att intaga den sjelfständiga ställning, man afsett, det funnits nödvändigt icke allenast att indraga dylik undervisning vid en del läroverk, der den förut meddelats, utan äfven att öka det nuvarande antalet lektorer, har Utskottet med anledning af de ytterligare anslag, som för deras aflöning erfordras, trott det å andra sidan böra undersökas, huruvida icke en indragning af den klassiska undervisningen vid en del läroverk kan vara af behovet påkallad, en utredning, hvilken Utskottet äfven ur en annan synpunkt ansett önskvärd. Den nära förening emellan de olika bildningslinierna, som hittills egt rum, synes nemligen hafva utgjort ett hinder för undervisningens fullt ändamålsenliga bedrifvande. Uppenbart är, att ett tillbörligt tillgodoseende af såväl den klassiska som den reala undervisningen endast står att vinna genom bildningsliniernas fullständiga åtskiljande, enär undervisningsämnen, äfven der de äro gemensamma, kräfva ett olika behandlingssätt för den klassiska och för den reala

linien. Detta mål kan dock icke fullständigt uppnås annat än genom upprättande af särskilda klassiska och särskilda reala läroverk. Att på alla ställen, der fullständiga läroverk nu finnas, inrätta särskilda sådana för hvardera linien torde, oafsedt kostnaderna, vara desto mera öfverflödigt, som det måste antagas, att den strängt vetenskapliga underbyggnad, som den klassiska bildningslinien är afsedd att meddela, endast kan tillgodogöras af ett ringare antal lärjungar, då deremot det stora flertalet bäst tillgodoses genom den praktiska och allmänt medborgerliga bildning, som bör meddelas i de reala läroverken. I den mån dessa senare förses med dugliga och tillräckliga lärarekrafter, är det sannolikt, att de tillvinna sig ökadt förtroende, hvilket hittills nästan uteslutande kommit den i nämnda afseende bättre lottade klassiska linien till godo. Följden häraf måste blifva, att den klassiska undervisningen bör kunna meddelas uti färre läroanstalter och, om icke inskränkas till det antal som fanns före år 1856, då hvarje stift hade endast ett klassiskt läroverk, åtminstone bibringas vid ett betydligt ringare antal läroverk än för närvarande är fallet.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer Utskottet,

- a) att Riksdagen måtte tills vidare godkänna den anordning af elementarläroverken, som är angifven uti det i bilagan B. till detta betänkande framställda förslag till förändrad stat för elementarläroverken, samt medgifva, att anslaget till elementarläroverken må af Kongl. Maj:t disponeras för genomförande af nämnda anordning, i den mån sådant lämpligen kan ske;
- b) att till utvidgning af de tvåklassiga elementarläroverken i Wernamo, Sölvesborg, Ronneby, Trelleborg, Strömmstad, Marstrand och Örnsköldsvik måtte beviljas 23,400 kronor, med vilkor att de kommuner, inom hvilka dessa läroverk äro belägna, bekosta för läroverkens utvidgning fullt ändamålsenliga lokaler;
- c) att till förändring af Engelholms tvåklassiga pedagogi till treklassigt elementarläroverk måtte anvisas 6,900 kronor, med vilkor att Engelholms kommun kostnadsfritt tillhandahåller lämplig lokal för det förändrade läroverket;
- d) att för upprättande af de tre lägsta klasserna af ett på reallinien fullständigt elementarläroverk i Stockholm med undervisning endast i de på reallinien förekommande läroämnen måtte beviljas 5,400 kronor, med vil-

- kor att Stockholms stad förbinder sig ej blott att kostnadsfritt tillhandahålla lämplig lokal så väl för i fråga varande trenne klasser som för läroverkets sinåningom skeende utvidgning till fullständigt å reala linien, utan ock att förse rektor med boställe eller deremot svarande hyresersättning;
- e) att till den nödvändigaste undervisningsmateriel vid sistnämnda läroverk måtte för år 1875 anvisas ett extra anslag af 500 kronor;
  - f) att för Piteå skolas uppförande å stat såsom femklassigt elementarläroverk måtte anvisas 3,100 kronor;
  - g) att för lönetillökning åt rektorerna vid Westerviks och Luleå elementarläroverk med 500 kronor åt vardera måtte beviljas 1000 kronor;
  - h) att till lön åt en lektor vid Luleå elementarläroverk måtte anvisas 2,500 kronor;
  - i) att till löner å 2,500 kronor åt två nya lektorer vid Jönköpings samt en vid Malmö, en vid Carlskrona, en vid Norrköpings och en vid Wisby elementarläroverk måtte beviljas tillsammans 15,000 kronor;
  - k) att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts disposition ställa ett anslag af 10,000 kronor att användas till arvoden åt skrifbiträden för rektorerna vid samtliga högre elementarläroverk, äfvensom vid Stockholms femklassiga elementarläroverk;
  - l) att Kongl. Maj:ts nådiga framställning om anslag till aflöning åt rektorer utöfver normalstat vid elementarläroverken icke måtte bifallas; samt
  - m) att Riksdagen vid anmälan af dessa beslut måtte i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes efter vederbörandes hörande taga i nådigt öfvervägande huruvida icke ett inskränktare antal af elementarläroverk, afsedda för undervisning endast på den klassiska linien, må kunna vara tillräckligt för landets behof samt till en kommande Riksdag aflåta det förslag i ämnet hvartill förhållandena kunna föranleda.

Pedagogisk undervisningsanstalt för elementarlärare.

2. Uti propositionen om statsverkets tillstånd och behof har Kongl. Maj:t föreslagit att till inrättande af en pedagogisk undervisningsanstalt för elementarlärare måtte å ordinarie stat uppföras ett belopp af 55,700 kronor, som för anstaltens verksamhet under första läsåret erfordrades enligt den i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 9 sistlidne Januari, hvilket finnes den nådiga propositionen bilagdt, beräknade stat, samt att rätt till löneförhöjning hvart femte år med 500 R:dr måtte tilläggas läraren i pedagogik vid ifrågavarande anstalt, till dess hans lön uppgått till 5,500 R:dr, och öfverlärarne, tills deras löner uppgått till 5,000 R:dr; att lektor, som befordras till öfverlärare, må såsom sådan i lön erhålla 1,000 R:dr mer än han skulle uppburit såsom lektor, dock så att hans lön icke öfverstiger 5,000 eller understiger 4,000 R:dr; att lektorer och öfningslärare blifva i afseende på uppflyttning i högre lönegrad likställda med lärare vid elementarläroverken; att extra lärare medgifves rätt att för löneförhöjning inom adjunksgraden räkna sig till godo de år, under hvilka de varit såsom extra lärare vid seminariiskolan anställda, samt att, i det fall att någon af lektorerna förordnas till öfverlärare, den extra lärare, som förordnas att såsom vikarie uppehålla lektorstjensten, är berättigad till lönetursberäkning såsom lektor. Härförutom har Kongl. Maj:t å extra stat för år 1875 äskat 13,000 kronor till uppsättande af bibliotek samt skol- och undervisningsmateriel vid nämnda anstalt.

*Angående
upprättande
af en peda-
gogisk under-
visningsanstalt
för elementar-
lärare.*

Sedan Riksdagen i underdånig skrifvelse (N:o 84 sid. 9) den 24 sistlidne Maj uttryckt den önskan, att redan för innevarande Riksdag måtte framläggas förslag om inrättande af en anstalt för elementarlärares praktiska utbildning, uppdrogs, enligt hvad i statsrådsprotokollet blifvit meddeladt, åt några till Stockholm kallade sakkunnige män att utarbета förslag till inrättande af en sådan anstalt. Efter fullgörande af detta uppdrag hafva komiterade den 13 sistlidne December afgifvit betänkande och förslag. Hufvudpunkterna deraf äro i slutet af betänkandet på följande sätt angifna.

Anstalten för praktisk utbildning af blifvande elementarlärare skulle bestå af ett pedagogiskt seminarium med tillämpningskola, förlagdt till hufvudstaden.

Seminariets lärarepersonal skulle utgöras af en lärare i pedagogik och sju öfverlärare, hvar och en i sin särskilda ämnesgrupp.

Seminariiskolan skulle vara ett å båda linierna fullständigt elementarläroverk, som till sin allmänna organisation hufvudsakligen vore öfverensstämmande med rikets öfriga läroverk, men der lärjungeantalet i de särskilda klasserna ej finge öferskrida ett visst maximum. Undervisningen vid seminariiskolan skulle bestridas, förutom af de sju öfverlärarne, af nio lektorer, fem extra-lärare och tre lärare i öfningsämnen.

Anstalten skulle lyda omedelbart under Ecklesiastik-departementet, men den närmaste styrelsen öfver densamma handhafvas af en direktor och seminariikollegiet. Närmaste ledningen af seminariiskolans särskilda angelägenheter skulle tillkomma en rektor jemte skolkollegiet.

Såväl direktor och rektor som seminariilärarne och lektorerna skulle tillsättas af Kongl. Maj:t, direktor och rektor på förordnande för viss tid, seminariilärarne på förordnande tills vidare och lektorerna på fast stat. Lärarne i öfningsämnena och extra-lärarne skulle anställas af seminariikollegiet.

Seminariilärarne skulle hafva att meddela lärarekandidaterna undervisning i den vetenskapliga pedagogiken samt att handleda och öfvervaka deras praktiskt-pedagogiska öfningar, vidare att anordna och leda seminariiskolans verksamhet äfvensom att sjelfve der undervisa. Seminariiskolans öfrige lärare skulle det tillkomma att biträda seminariilärarne samt att under dessas öfverinseende sköta dem anvisade göromål vid skolan.

Såsom villkor för lärarekandidats inträde vid anstalten skulle gälla, att han vid universitetet aflagt de för fast anställning vid elementarläroverken erforderliga examina.

Seminariikursen skulle af hvarje kandidat genomgås under tvänne på hvarandra följande läseterminer, och skulle kandidaten derunder företrädesvis egna sig åt tre af skolans till samma grupp hörande undervisningsämnen.

Lärarekandidater skulle till ett antal af högst 20 vid början af hvarje termin mottagas vid anstalten, och således kunde högst 40 kandidater samtidigt vid densamma vinna praktisk utbildning för sitt blifvande kall.

Den pedagogiska insigt och färdighet, som anstalten hade att bringa, skulle lärarekandidaten vinna genom vederbörligen ledda vetenskapligt pedagogiska studier och på lämpligt sätt anordnad och öfvervakad auskultation samt öfnings- och profundervisning jemte deltagande i värden om lärjungarne och bedömandet af deras framsteg.

Betyg öfver en nöjaktigt genomgången seminariikurs skulle medföra kompetens till alla lärarebefattningar vid rikets elementarläroverk, till hvilkas sökande kandidaten på grund af aflagda akademiska examina vore

berättigad, utan att dock befria kandidaten från afläggande af praktiskt prof för sökt lärarebefattning, om dylikt prof af den tillsättande myndigheten fordrades.

Anstaltens normalstat skulle, sedan anstalten blifvit fullständigt utvecklad, uppgå till 64,000 R:dr, men om kostnaden för ett fullständigt, seminariiskolan motsvarande elementarläroverk derifrån afräknas, skulle kostnaden för lärarebildningsanstalten såsom sådan uppgå till 31,600 R:dr.

Anstalten skulle höstterminen 1875 börja sin verksamhet med en fyrklassig seminariiskola, fulltalig seminariilärarepersonal, en lektor, tre öfninglärare och en extra-lärare samt tio lärarekandidater under första och tjugio under andra terminen; och skulle dess stat för detta år uppgå till 44,000 R:dr, hvartill skulle komma, utom hyra för lokal och kostnaden för dess inredning, en summa af 5,000 R:dr att användas till första uppsättningen af bibliotek och undervisningsmateriel.

Då berörda betänkande blifvit till trycket befordradt samt bland Riksdagens medlemmar utdeladt, torde någon närmare redogörelse för organisationen af den föreslagna läroanstalten här icke vara af nöden. Angående kostnaderna för anstalten är i statsrådsprotokollet (bil. N:o 7 a sid. 25 och 26) meddeladt, att den af komiterade föreslagna normalstat upptog följande belopp:

direktors arvode	1,000 R:dr
rektors d:o	1,000 »
läraren i pedagogik	4,500 »
7 öfverlärare à 4,000 R:dr	28,000 »
9 lektorer à 2,000 R:dr	18,000 »
5 extra lärare à 1,000 R:dr	5,000 »
gymnastikläraren	800 »
musikläraren	500 »
teckningsläraren	500 »
biträde för direktor och rektor vid de ekonomiska och kamerala göromålens bestridande	700 »
biträden at öfverlärarne vid lärarekandidaternas handledning	2,000 »
till bibliotek och undervisningsmateriel	2,000 »

tillsammans 64,000 R:dr,

hvartill skulle läggas hyra för skollokal och rektors bostad.

Beträffande öfvergångstiden hade komiterade beräknat, att, utom seminariilärarne och bland dem direktor och rektor, skulle erfordras under första läsåret för undervisningen i seminariiskolan en lektor och en extra-lärare jemte de tre öfninglärarne, under andra läsåret skulle till-

komma en lektor och en extra-lärare, under det tredje två lektorer, under det fjerde tre lektorer samt under det femte två lektorer och en extra-lärare, och sedan derpå under det sjette läseåret två extra-lärare ytterligare tillkommit, vore anstaltens lärarepersonal fullständig. Med den sålunda beräknade lärarepersonalen skulle anstaltens stat under första året uppgå till 44,000 R:dr, deri dock ej inberäknade hyran för lokal och kostnaden för erforderliga skolmöbler, hvarjemte till den första uppsättningen af bibliotek och undervisningsmateriel beräknats en summa af 5,000 R:dr.

Till de af komiterade beräknade kostnader för läroverkets normalstat borde, sedan förslag till löneförbättring åt lärarne vid rikets elementarläroverk blifvit framställt, läggas ett belopp af 7,700 R:dr till höjande af de vid seminariiskolan anställde lektors och extra lärars löner till samma belopp, som för lektorer och adjunkter vid öfriga elementarläroverk, af hvilken summa likväl under första läseåret endast 1,700 R:dr erfordrades, äfvensom kostnaden för hyra af skollokal och bostad åt rektor, beräknad till 10,000 R:dr, hvarjemte till första uppsättningen af möbler och skolmateriel kräfdes en summa af 8,000 R:dr.

Kostnaden för läroverkets normalstat skulle således utgöra, sedan läroverket blifvit med alla sina klasser utbildadt, 81,700 R:dr, och deraf under första läseåret 55,700 R:dr, hvartill för första uppsättningen af bibliotek samt undervisnings- och skolmateriel komme ett anslag för en gång af 13,000 R:dr.

Det nu framlagda förslaget har synts Utskottet vara förtjent af stor uppmärksamhet och innebära ett värdefullt bidrag till utredning af frågan om lämpligaste sättet för tillgodoseende af skollärares praktiska utbildning. Innan man biträder förslaget torde emellertid böra tillses, huruvida det äsyftade målet endast eller ens bäst på detta sätt kan vinnas. De med ett dylikt seminarium förenade kostnader äro nemligen så stora, att man, enligt Utskottets åsigt, på förhand bör vara fullt förvissad om ernäendet af ett mot dem svarande resultat. Årliga aflöningen, enligt normalstaten, uppgående till 81,700 kronor, ökas i den mån lärarne uppflyttas i högre lönegrader och skulle under förutsättning att samtliga lärarne uppnått sitt aflöningsmaximum, kunna uppgå till 118,700 kronor. Utom det nu begärda extra anslaget af 13,000 kronor erfordras dessutom årliga utgifter för bibliotek, museer, undervisningsmateriel m. m. De årliga kostnaderna skulle ytterligare ökas genom erforderliga anslag till uppförandet af en dyrbar skolbyggnad, äfvensom till anskaffandet af bostad

stad at rektor — kostnader, hvilka i alla andra fall åligga kommunerna, men här skulle komma att helt och hållet bestridas af staten.

Uppsättandet blott för seminariets räkning af en så stor öfnings-skola, som ett fullständigt elementarläroverk med 12 klasser och 300 lärjungar, måste redan i och för sig vara förenadt med atskilliga betänkligheter, synnerligen som blott en enda sådan anstalt torde komma att befinnas otillräcklig. Då staten redan eger så många fullständiga elementarläroverk, synes det som ett öfningsfält väl skulle kunna beredas blifvande lärare, utan att med stor kostnad ännu ett sadant läroverk eller kanske flera skulle behöfva för den skull upprättas. Härtill kommer alltid den svara uppgiften att tillse det en skola, som skall vara underlag för lärarebildningen och salunda göres till medel för ett ändamål, som icke är hennes egentliga, icke förfelar det senare.

De invecklade förhållanden, som inom den föreslagna anstalten skulle uppstå, synes vidare gifva anledning till berättigade farhågor i afseende på utvecklingen af dess verksamhet. Två lärarekollegier inom samma anstalt, och två styresmän: en direktor och en rektor, kunna lätt föranleda förvecklingar. Af dessa lärarekollegier skulle det enas medlemmar, de mest inflytelserika, undervisa i de lägre klasserna, och det andras ledamöter, de fast anställde lektorerna, till hvilkas uppdrag det eljest hörer att leda undervisningen i hela läroverket, i öfverklasserna, hvarvid de på förordnande tillsatte öfverlärarne kunde oupphörligt förändrande ingripa. Å ena sidan är det af största vikt för de blifvande lärarnes uppfattning, att de lära känna ett läroverk sadant det verkligen består, i den fasta gången af dess arbete. Å andra sidan kan ett så stort antal i klasserna undervisande kandidater icke annat än verka till rubbning deri.

Ehuru anstalten företrädesvis borde vara afsedd för de blifvande lärarnes *praktiska* bildning, synes uti förslaget en öfvervägande betydelse vara fäst vid det teoretiska elementet, så vidt detta enligt planen skulle ingripa i och reglera det praktiska.

Då ett antal af fyratio lärarekandidater skulle, för vinnande af praktisk öfning, sammanträngas inom ett läroverk, är det mer än tvifvelaktigt, om tillräcklig öfning skulle kunna dem alla beredas, och läroverket ändock bibehålla den jemna gång, som är oundgänglig, om ändamålet skall vinnas. Skulle därför efter någon tids erfarenhet, såsom sannolikt är, visa sig att tvänne dylika anstalter blefve erforderliga, skulle naturligtvis kostnaderna blifva dubbelt så stora.

Dessa äro hufvudsakligen de skäl, som föranledt att Utskottet, ehuru det ingalunda förbisett betydelsen af Riksdagens uttalande i afseende på behovet af en anstalt för elementarlärares praktiska bildning, likväl icke funnit sig kunna tillstyrka det särskilda sätt för att tillgodose detta behof, som i den Kongl. propositionen blifvit framställt. Vid sådant förhållande, och då Utskottet likväl, i enlighet med hvad Riksdagen yttrat, fortfarande finner lärarebildningen vara en angelägenhet af stor vikt, har Utskottet bort tillse, om icke åtgärder för densamma kunde vidtagas, som slöte sig närmare till det bestående och som tillika icke uteslöte möjligheten att genom frågans fortsatta bearbetning och till följd af efter hand vunnen erfarenhet ytterligare utveckla dessa åtgärder. Utskottet har dervid, i likhet med komitén för revision af gällande läroverksstadga, kommit till den öfvertygelsen, att det lämpligaste vore, om den praktiska delen af lärarebildningen anordnades vid de nu befintliga undervisningsanstalterna, samt att således den begynnelse till inrättning för lärarebildnings meddelande, som vi redan ega i det föreskrifna profåret, ytterligare utvecklades. Den utvidgning och närmare anordning deraf, sistnämnde komiterade i sitt den 23 Juli 1872 afgifna utlåtande enhälligt föreslagit, närmar profärsinrättningen till hvad i åtskilliga främmande länder finnes under namn af pedagogiska seminarier.

Beträffande detta förslag yttra komiterade bland annat följande: »Derigenom att denna senare del af lärarebildningsinrättningen ansluter sig till ett elementarläroverk, få lärarekandidaterna fördelen af att följa och taga till föredöme undervisningen vid en läroanstalt, som är till inrättning, ändamål och arbetsordning alldeles lika med alla öfriga elementarläroverk i landet, och som icke gerna kan komma att lida af de olägenheter, hvilka lätt göra en normalskola till blott och bart ett experimentalfält för oöfvade lärarekrafter, särdeles som, enligt komiterades förmenande, i profärsinrättningens beskaffenhet innebäres den naturliga fordran med afseende på tillämpningen deraf, att det antal lärarekandidater, som för hvarje gång erhåller tillåtelse att vid ett och samma läroverk genomgå profår, icke får blifva synnerligen stort. De undervisningstimmar, som vid läroverket öfverlatas åt ett fatal lärarekandidater, kunna antagligen aldrig menligt inverka på gången af läroverkets ändamålsenliga verksamhet, medan de ändock böra kunna tillförsäkra kandidaterna nödig öfning i och för utbildning till lärarekallet».

Komiterades förslag till stadga angående profår för lärarebefattning vid statens elementarläroverk innehåller hufvudsakligen följande bestämmelser:

»Profårets ändamål är bibringande af den särskilda utbildning för lärarekallet, som utgör vilkor för erhållande af lärarebefattning vid statens elementarläroverk.

Profår skall genomgås vid högre elementarläroverk i någondera af rikets universitetsstäder eller vid annat sådant, hvilket Kongl. Maj:t, med afseende å antalet af lärarekandidater, kan finna skäligen att, utom de ofvan nämnda, för viss tid utse.

Den, som vill genomgå profår, skall till Chefen för Ecklesiastikdepartementet inom den 15 Juni det år, under hvilket han önskar profårskursen begynna, derom ingifva ansökning, åtföljd af vederbörliga intyg om aflagda examensprof samt af uppgift på tre läroämnen, i hvilka han önskar aflägga prof såsom lärarekandidat, hvarefter Chefen för Ecklesiastikdepartementet bestämmer vid hvilket läroverk den sökande eger att profvet genomgå.

Profåret omfattar ett läsår och inbegriper två samtidigt fortlöpande kurser, en praktisk och en teoretisk. För den förra är läroverkets rektor föreståndare. Den teoretiska kursens föreståndare utses af Chefen för Ecklesiastikdepartementet.

Den praktiska kursen innefattar så väl åhörande af undervisningen i läroverkets alla klasser, hvarvid början göres med den lägsta, som äfven meddelande af undervisning dels till öfning, dels såsom prof. Vid denna kurs bestrides lärarekandidats handledning, under föreståndarens inseende, af vederbörande hufvudlärare, med biträde af ämneslärarne i de särskilda klasserna.

Öfnings- och profundervisning, hvilken i allmänhet bör omedelbart föregås af auskultering i samma klass, sker:

a) af lärarekandidat, som vill vinna behörighet till erhållande af lektorstjenst eller af hufvudlärarebefattning i kristendom, dels i de af läroverkets fem lägre klasser, som rektor finner skäligen bestämma, dels ock i läroverkets sjuette och sjunde klasser;

b) af lärarekandidat, som vill vinna behörighet till erhållande af adjunktsbefattning, dels i läroverkets första klass, dels inom klasserna II—V, efter rektors bestämmande. På sådan kandidats önskan ankommer, om denna undervisning skall utsträckas till de högre klasserna.

I första klassen skall kandidat meddela undervisning i alla der förekommande undervisningsämnen, inom öfriga klasser endast i de af honom valda profämnen.

Öfnings- och profundervisningen omfattar jemväl lärjungarnes skriftliga uppsatser på modersmålet samt derjemte de skriföfningar, som till

kandidatens profämnen höra. Ingår bland dessa naturvetenskap, vare kandidaten skyldig att i exkursioner deltaga.

Lärare, som öfvervakar kandidats öfningslektion, är pliktig att meddela honom de upplysningar, anvisningar eller rättelser, till hvilka lektionen kan hafva gifvit anledning.

Vid lärarekandidats proflektion, äfvensom vid den diskussion, som skall för dess granskning och bedömande på särskild tid ega rum, närvara vederbörande hufvudlärare, ämnesläraren i klassen, öfrige kandidater, som genomgå profärskurs i samma ämne eller i ämne närbeslägtadt med det, hvori lektionen hålles, samt föreståndarne för den praktiska och den teoretiska kursen, så vidt deras tid det medgifver.

Lärarekandidat åligger att efter rektors föreläggande skriftligen uppgöra plan för ordnande af undervisningen i hvarje profämne inom någon klass, om hvilken han hunnit inheimta närmare kännedom; och bör denna plan afse längre eller kortare del af läsåret. Granskning af sådan undervisningsplan verkställas af rektor med biträde af vederbörande lärare.

Lärarekandidats auskultering skall omfatta i första klassen samtliga läs- och skrifttimmar under minst två veckors tid, i hvar och en af de öfriga klasserna de timmar, som hans profämnen upptaga, samt, enligt rektors bestämmande, derutöfver intill två tredjedelar af klassens undervisningstimmar i veckan. Dock skola i den här ofvan bestämda tiden inbegripas de timmar, under hvilka lärarekandidat bestrider öfnings- och profundervisning, och må dessa sist nämnda icke utsträckas utöfver åtta timmar i veckan.

Vid läsårets början uppgör rektor, så fort ske kan, i samråd med vederbörande lärare samt efter lärarekandidaternes hörande, allmän plan för anordningen af de sist nämndes auskultering samt öfnings- och profundervisning.

Den teoretiska kursen innefattar

a) föredrag, hvilka af föreståndaren hållas öfver pedagogikens teori och historia, med särskildt afseende på det svenska undervisningsväsendets utveckling;

b) minst två skriftliga arbeten af hvarje lärarekandidat; behandlande pedagogiska ämnen, hvilka han sjelf i samråd med föreståndaren eger välja;

c) diskussion öfver de under litt. b) nämnda uppsatserna samt öfver pedagogiska ämnen, som af föreståndaren blifvit bestämda.

Öfvan nämnda föredrag och diskussioner skola hållas två gånger i veckan, och äro samtliga till läroverket hänvisade lärarekandidater pligtige att vid dem närvara.

Den teoretiska kursen avslutas med pröfning af kandidaternes förvärfvade insigter i pedagogikens teori och historia. Denna pröfning anställes af föreståndaren.

Rektor och hufvudlärare ega att, der de så önska, närvara vid de till denna kurs hörande föredrag och diskussioner, äfvensom vid den slutliga pröfningen.

Vitsord för den praktiska kursen, afseende lärarekandidats dervid ådagalagda flit, fallenhet för lärarekallet och undervisningsskicklighet, afgifves af rektor i samråd med de lärare, som deltagit i kandidatens handledning. Undervisningsskickligheten vitsordas i afseende å första klassen för alla der förekommande undervisningsämnen gemensamt, i afseende å de öfriga klasserna för hvarje ämne särskildt.

Vitsord för den teoretiska kursen afgifves af föreståndaren ensam.»

Hvad beträffar de skäl och grunder, på hvilka nämnda stadga stödjer sig, tillåter sig Utskottet endast hänvisa till komiterades bland sistlidne Riksdags ledamöter utdelade betänkande.

För anordnande af ett utvidgadt profår hafva komiterade icke föreslagit beviljande af några nya anslag åt elementarläroverken. Det öfverskott å för detta ändamål redan anslagna medel, som enligt den af komiterade förslagsvis uppgjorda staten för elementarläroverken visat sig skola uppkomma, hade komiterade ansett vara tillräckligt för bestridande af dermed förenade kostnader. Den ersättning, som skäligen bör tillkomma såväl rektorerna som vederbörande hufvudlärare vid de läroverk, der lärarekandidater komma att emottagas, äfvensom de vetenskapsmän som meddela pedagogikens teori och historia, lärar under närvarande förhållanden icke kunna bestridas utaf öfverskotten å läroverksanslaget, utan torde dertill särskildt anslag böra anvisas. Hvad angår beloppet deraf, föreställer sig Utskottet, att 3,000 kronor skulle vara tillräckligt för ett i enlighet med komiterades förslag anordnadt profår vid ett elementarläroverk. Under förutsättning att dylika anordningar under nästa år vidtagas sannolikt vid fem särskilda läroverk, då högst åtta lärarekandidater skulle utbildas vid hvarje af dem, skulle således härtill erfordras 15,000 kronor, hvilket belopp tillsvidare torde böra a extra stat anvisas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer Utskottet:

- a) att Kongl. Maj:ts ofvanberörda nådiga framställning icke måtte bifallas; och
- b) att för praktisk utbildning af blifvande elementarlärare, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med särskilda komiterades den 23 Juli 1872 derom afgifna underdåniga förslag, måtte till Kongl. Maj:ts nådiga disposition för år 1875 å extra stat anvisas 15,000 kronor.

Elementarskolor för flickor.

Angående anslag till elementarskolor för flickor.

3:o. Sedan Riksdagen i skrifvelse den 22 Maj 1873 i underdånighet anhållit, att Kongl. Maj:t tacktes för näst sammanträdande Riksdag framlägga nådigt förslag, i hvad mån och under hvilka vilkor staten må understödja af kommuner upprättade undervisningsanstalter för qvinlig ungdom, så har Kongl. Maj:t uti en den 20 sistlidne Februari aflåten, till Stats-Utskottet hänvisad proposition (N:o 39) på de grunder, som äro omförmälda i ett propositionen bilagdt utdrag af det inför Kongl. Maj:t i Statsrådet den 31 sistlidne December hållna protokoll öfver ecklesiastik-ärenden, föreslagit Riksdagen:

att till Kongl. Maj:ts disposition ställes ett *förslagsanslag* å 50,000 R:dr, att användas till understöd åt af kommuner upprättade tre-, fem- eller åttaklassiga elementarskolor för flickor, under följande vilkor och bestämmelser:

att hvarje kommun, som för upprättande af dylik skola önskar erhålla statsbidrag, skall kostnadsfritt upplåta för skolan lämplig, ändamålsenligt inredd och med fri lekplats försedd lokal, tillhandahålla skolans rektor eller föreståndarinna passande bostad eller motsvarande hyresersättning samt bidraga till första uppsättningen af läroverkets undervisningsmateriel med 250 R:dr för treklassig, 500 R:dr för femklassig och 750 R:dr för åttaklassig skola;

att kommunen dessutom skall ansvara för, att till bestridande af skolans utgifter kommer skolkassan årligen till godo genom lärjungarnes skolafgifter eller på annat sätt ett belopp, som icke får understiga för treklassig skola 1,333 R:dr 33 öre, för femklassig 2,666 R:dr 66 öre och för åttaklassig 5,000 R:dr, och ej heller vara mindre än sammanlagda beloppet af lärjungarnes afgifter, beräknade vid treklassig skola till 30 R:dr, samt vid fem- och åttaklassig till 40 R:dr för hvar och en af skolans lärjungar, de oberäknade, som skolan såsom vilkor för åtnjutande af statsunderstöd kan vara skyldig lemna kostnadsfri undervisning;

att kommunen för en tid af fem år i sender ikläder sig nu nämnda förpligtelser för skolans underhåll;

att staten tillskjuter till första uppsättningen af undervisningsmateriel ett lika belopp med kommunen;

att staten årligen bidrager till skolans underhåll med dubbla summan af det belopp, som — utöfver hvad som erfordras för skollokal, bo-

ställe för rektor eller föreståndarinna samt första undervisningsmaterielen — inflyter till skolkassan genom lärjungarnes afgifter eller på annat sätt, dock icke utöfver 3,333 R:dr 33 öre för treklassig, 6,666 R:dr 66 öre för femklassig och 12,000 kronor för åttaklassig skola;

att lärjungarnes afgifter må af kommunen bestämmas, dock icke till högre belopp än 40 R:dr för lärjunge i de tre lägsta klasserna, 50 R:dr i fjerde och femte samt 60 R:dr i de högre klasserna, för år räknadt, utom inskrifningsafgift af 6 R:dr samt en terminlig afgift af 2 R:dr till underhåll och utvidgning af undervisningsmaterielen och ytterligare en dylik afgift å samma belopp till bekostande af ljus, ved, städning och uppsättning;

att hvar tionde lärjunge vid läroverket skall åtnjuta kostnadsfri undervisning;

äfvensom att vid dylik skola anställd lärare, hvilken fullgjort vilkoren för att kunna utnännas till lektor eller adjunkt vid statens elementarläroverk, må, i händelse han vinner ordinarie anställning vid ett sådant, för uppflyttning i högre lönegrad der tillgodoräkna sig sin tjänstgöring vid af staten understödd elementarskola för flickor, på samma sätt som om han tjänstgjort vid offentligt elementarläroverk, så framt hans förenämnda tjänstgöring varit väsendtligen lika med lektors- eller adjunktstjänstgöring vid statens elementarläroverk, samt han företer vederbörligt intyg derom, att han med nit och skicklighet fullgjort sina tjensteåligganden.

I underdånig skrifvelse den 16 Juni 1866 gjorde Rikets Ständer framställning derom, att Kongl. Maj:t måtte, på sätt lämpligast pröfvades, låta utreda och undersöka, dels i hvilken mån offentliga läroanstalter för qvinlig ungdom kunde anses ytterligare böra på det allmännas bekostnad upprättas, och dels huru, i sådan händelse, sådana anstalter borde organiseras, samt att Kongl. Maj:t täcktes för en kommande Riksdag låta framlägga den utredning, som sålunda kunde i frågan vinnas, jemte de förslag, som deraf kunde föranledas, hvarefter Kongl. Maj:t uppdrog verkställandet af den sålunda begärda utredningen åt en komité. Sedan denna komité afgifvit underdånigt betänkande aflät Kongl. Maj:t till sistlidna Riksdag nådig proposition (N:o 30) om ett reservationsanslag af tillhoppa 20,000 R:dr för inrättande till en början af fyra offentliga treklassiga elementarskolor för qvinlig ungdom, belägna i Stockholm, Göteborg, Malnö och Norrköping och afsedda att efter behof utvidgas, dock under vilkor att dessa kommuner förbundo sig att, så länge skolorna fortgingo, på egen bekostnad anskaffa och underhålla för dem erforderliga och lämpliga lokaler med passande platser för lärjungarnes

vistelse i fria luften under fristunderna. I anledning af denna nådiga proposition anförde Riksdagen uti underdånig skrifvelse den 22 sistlidne Maj (N:o 77), bland annat, hurusom olika åsigter hade yppat sig derom, huruvida staten hade samma förpligtelser med afseende på den qvinliga som på den manliga ungdomens bildning. Riksdagen för sin del ansåg förbindelserna i senare afseendet vara större, derför att staten mer toge mannens verksamhet i anspråk än kvinnans, och fruktade för den skull, att Kongl. Maj:ts berörda proposition innehölle ett vidsträcktare erkännande af statens skyldighet att vidkännas uppoffringar för kvinnans bildning, än landet kunde och borde åtaga sig.

Hade staten en gång börjat upprätta och ensam underhålla offentliga flickskolor, så blefve en återgång svår, om ej omöjlig. Anspråk skulle framtråda, som det blefve omöjligt att tillfredsställa, fastän rättvisan fordrade, att den ena orten erhöle en skola lika väl som den andra.

Ehuru Riksdagen af dessa skäl ej ansåg sig böra bifalla upprättandet af flickskolor på det sätt, som af Kongl. Maj:ts då blifvit föreslaget, ansåg Riksdagen likväl sjelfva saken vara i hög grad behjertansvärd, och att för den skull staten borde uppmuntra till inrättande af goda undervisningsanstalter för kvinnor genom att understödja sådana läroverk. Detta skulle, enligt Riksdagens mening, bäst kunna ske på det sätt, att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de åsigter, som af komiterade utalats, staten samverkade med kommunerna för ändamålets vinnande.

Ehuru vid uppgörande af det nu framlagda förslaget till undervisningsanstalter för qvinlig ungdom den af sistlidna Riksdag underkända grundsatsen om upprättande af dylika anstalter uteslutande på statens bekostnad visserligen blifvit i så måtto frånträdd, att äfven kommunens medverkan för ändamålets vinnande tagits i anspråk, har Utskottet dock funnit betänkligt att i allo biträda detsamma. Staten skulle, om det antoges, i alla fall komma att bestrida betydligaste delen af de kostnader, som erfordras för undervisningen i dessa skolor, i de flesta fall sannolikt hela det belopp, som utom elevernas afgifter dertill åtginge, under det kommunerna blott iklädde sig en garanti. Godkännandet af de föreslagna villkoren skulle, om det af Riksdagen beslötes, sannolikt framkalla anspråk, ledande ytterst till nästan samma resultat, som af ett bifall till den vid sistlidna riksdag framställda nådiga proposition ansågs komma att blifva en följd. Det har ock ofta blifvit ifrågasatt, huruvida icke efter *olika* mönster anordnade enskilda läroverk särdeles beträffande ifrågasvarande nya och under utveckling stadda läroanstalter med *frihet* att be-
gagna

gagna den organisation så väl som de lärometoder, som finnas mest lämpliga, vore att föredraga framför en fast och en gång för alla bestämd organisation, som alltid medför en viss likformighet, men hvars inverkan på den individuella utvecklingen alltid måste blifva mera hämmande i samma mån dess tillämpning utsträcker. Att denna åsigt, åtminstone hvad den qvinliga uppfostran angår, eger giltighet, torde lika litet kunna förnekas, som att en läroanstalts beskaffenhet ytterst beror af den anda, som föreståndare och lärare förstå att ingjuta i densamma. Härtill kommer, att på den enskilda företagsamhetens väg flera högre läroverk för qvinlig ungdom på senare tiden redan uppstått, hvilka med rätta tillvunnit sig förtroende. Dessa läroverk äro i allmänhet upprättade i större städer, men med ett stigande välstånd torde dylika på ännu flera ställen utan statens mellankomst upprättas, samt de redan befintliga besökas af ett större antal elever. Men då tillträdet till dessa läroanstalter, som endast uppehållas af elevernas egna afgifter, för närvarande blott står de mera bemedlade till buds, torde anspraken på staten i förevarande hänseende böra inskränkas till åtgärder, som afse de mindre bemedlades delaktighet af en god och grundlig elementarundervisning samt underlätta upprättandet af dylika högre undervisningsanstalter för qvinlig ungdom i skilda orter af landet. Ett obetingadt bifall till det framlagda förslaget kunde dessutom möjligen hafva till följd att de enskilda läroverkens antal minskades, hvarigenom anspraken på statens bidrag till dylika kommunalskolor kunne att än ytterligare ökas. Det åsyftade målet, eller beredande af ökad tillfälle för den qvinliga ungdomen att inhemta kunskaper och bildning, skulle derföre, enligt Utskottets åsigt, säkrare ernås utan fastställande af så detaljerade vilkor och bestämmelser, som i det nådiga förslaget innehållas. Utskottet anser i detta hänseende en sådan anordning vida lämpligare, att staten skulle åt enskilda undervisningsanstalter, som deraf kunna vara i behof, lemna understöd mot vilkor endast, att skolafgifterna ej sättas utöfver ett visst maximum, att atskilliga frielever der emottagas, samt att berättelse årligen afgifves om skolans verksamhet, hvilken för öfrigt bör vara underkastad offentlig kontroll.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och då för tillämpning af en sådan anordning anslaget, som ansetts kunna något nedsättas, ej torde behöfva erhålla natur af förslagsanslag, hemställer Utskottet,

att Kongl. Maj:ts ofvanberörda nådiga framställning måtte endast på det sätt bifallas, att för år 1875 på extra stat anvisas 30,000 kronor, att användas till un-

derstöd, med högst 3,000 kronor till hvarje, åt sådana *högre* skolor för qvinlig ungdom, hvilka efter vederbörandes hörande pröfvas vara deraf i behof, under vilkor att elevernas årsafgifter icke bestämmas till högre belopp än 50 kronor, att frielever till det antal, som af Kongl. Maj:t bestämmas, vid skolan antagas, att årlig berättelse afgifves öfver skolans verksamhet, samt att skolan är underkastad den kontroll och de vilkor i öfrigt, Kongl. Maj:t kan finna godt bestämma.

Enskilda Elementarläroverk.

Angående statsbidrag till enskilda elementarläroverk.

4:o. Uti en inom Andra Kammaren väckt, till Stats-Utskottet hänvisad motion (N:o 156) har Herr *Ad. Hedin* föreslagit, att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts disposition ställa ett förslagsanslag af 12,000 kronor att efter Kongl. Maj:ts pröfning och under de närmare bestämmelser, Kongl. Maj:t kunde finna för godt att fastställa, fördelas mellan de enskilda läroverk, som önskade att af en sådan förman komma i åtnjutande, mot skyldighet för dessa att mottaga ett visst, efter anslagsbeloppet proportioneradt och af Kongl. Maj:t bestämdt antal obemedlade frielever, dock att anslaget för hvarje frielev med högst en tredjedel understege medelkostnaden för en lärjunges undervisning i statens läroverk.

Motionären har vid sitt förslag hufvudsakligen utgått från den åsigt, att det vore angeläget att bereda tillfälle till minskning i statens utgifter för elementarundervisningen, och detta syftemål är otvifvelaktigt förtjent af synnerlig uppmärksamhet. Anslagen till elementarläroverken hafva under de sista decennierna alltjemt stegrats, och det har derföre vid flera tillfällen varit ifragasatt, huruvida icke de föräldrar, som befinna sig i goda ekonomiska vilkor, borde anses pligtige att mer än hittills deltaga i omkostnaderna för sina barns undervisning. En sådan uppfattning angående nödvändigheten att i någon mån inskränka den kostnadsfria undervisningen antyddes jemväl af det vid sistlidna riksdag för behandling af läroverksfrågor tillsatta särskilda Utskott (Utlåtandet N:o 2 sid. 4). En utväg för vinnande af detta mål och en utväg, som jemväl erbjöde betryggande borgen för en god elementarbildning, har motionären trots sig finna deruti, att staten skulle vid enskilda läroverk erlægga skolafgiften för ett visst antal elever — denna afgift dock icke beräknad efter de enskilda läroverkens eljest antagna pris, utan efter Kongl. Maj:ts pröfning fastställd till något belopp, som understege medelkostnaden för

en lärjunges undervisning vid statens läroverk, men likväl uppginge till minst två tredjedelar af denna medelkostnad. Huruvida en sådan anordning skulle på något mera verksamt sätt leda till ernående af det mål, motionären afsett, har synts Utskottet tvifvelaktigt. Utskottet har nemligen föreställt sig att denna anordning skulle endast i de större städerna, der redan nu enskilda läroverk för gossar finnas inrättade, komma till tillämpning. Enligt uppgifter, som Utskottet förskaffat sig från trenne dylika skolor i hufvudstaden, stiga elevavgifterna vid de tvänne från 110 à 120 R:dr i första klassen till 200 R:dr i sjunde klassen och utgöra i det tredje 150 R:dr i första — femte klasserna och 200 R:dr från och med sjette klassen. Enligt en af 1871 års statsrevisorer gjord beräkning skulle under år 1869 kostnaden för hvarje lärjunges undervisning vid statens elementarläroverk hafva utgjort 131 R:dr 24 öre. Med användande af denna beräkning, dervid dock ej kostnaden för skollokal medtagits, skulle, enligt motionärens förslag, statens bidrag till enskilda läroverk motsvara minst ett belopp af 87 R:dr 50 öre för hvarje frielev, och ett sådant bidrag skulle möjligen verka någon tillökning i elevantalet vid sådana läroverk, men deraf torde ej kunna anses med visshet följa, att kostnaderna för statens elementarläroverk skulle i samma mån minskas. Vid sistnämnda läroverk, då de äro med erforderligt antal lärare organiserade, betingar nemligen en tillökning i lärjungeantalet ingalunda en motsvarande tillökning i lärarnes antal eller i de hufvudsakligen deraf beroende kostnaderna. Vid sådant förhållande och då det dessutom ej torde kunna med full säkerhet antagas, att enskilda läroverk skulle med sin fördel finna förenligt att emottaga statsunderstöd på de af motionären föreslagna villkor, har Utskottet icke ansett sig böra biträda förevarande motion. En vida kraftigare uppmantran för de enskilda läroverken har synts Utskottet vara att förvänta af det äfven inom Andra Kamraren väckta, af dess Tillfälliga Utskott N:o 1 (Utlåtande N:o 16) hufvudsakligen tillstyrkta förslag om rättighet för lärare vid enskilda läroanstalter att, efter skedd befordran till tjenst vid statens läroverk, beräkna sig till godo den tid, de vid läroanstalt af förstnämnda beskaffenhet tjenstgjort.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer Utskottet,
att Herr Hedins ofvan berörda förslag icke måtte bifallas.

Stockholm den 5 Maj 1874.

På Stats-Utskottets vägnar:

ARVID FR:SON POSSE.

R e s e r v a t i o n e r :

vid 1:sta punkten mom. a (angående förändrad anordning af elementarläroverken):

af Herr *F. F. Carlson*, som, i öfverensstämmelse med den af nästlidet års Särskilda Utskott uttalade mening, ansåg, att de reala öfverklassernas antal borde vara dels 2, dels 4;

af Herr *O. B. Olsson*, som ansåg, att läroverket i Christianstad borde upptagas bland de på båda linierna fullständiga elementarläroverken;

af Herr *Jöns Rundbäck*: "Ehuru sistlidne Riksdag icke i allo biföll Kongl. Maj:ts förslag derom, att en indragning af reallinien i de fyra öfre klasserna vid de högre elementarläroverken skulle ega rum och ersättas vid vissa af dessa läroverk genom fullständiga högre realklasser, så förklarade likväl Riksdagen, att ett mindre antal af fullständiga realklasser borde i mån af behof bibehållas, på det att den reala bildningens behof genom dessa skolor skulle blifva tillgodosedt. För att gå denna Riksdagens önskan till mötes har Kongl. Maj:t i år, i motsats till i fjol föreslagit, att icke mindre än 12 fullständiga elementarläroverk å båda linierna, den klassiska och den reala, skulle upprättas, utan derjemte 4 fullständiga ensamt på reallinien, eller tillsammans 16. Detta antal realskolor synes mig vara för närvarande fullt ut så många som behövas, om man nemligen vill uppsätta skolor efter den enda grund, som för deras tillkomst bör vara bestämmande, nemligen lärjunge-antalet. När alltså, som af närslutna tabell Litt. A visar sig, lärjunge-antalet på reala linien under senare åren utgjort omkring 300, så synes mig att 16 treklassiga realskolor äro för detta antal lärjungar för närvarande tillräckligt, emedan antalet elever vid hvarje skola icke skulle uppgå till flera än 18 à 19 och i hvarje klass till 6. Utskottet har emellertid hyst en annan mening, då det föreslagit icke mindre än 23 dylika realläroverk, hvaruti lärjunge-antalet alltså skulle blifva cirka 13 och i hvarje klass omkring 4, förutsatt att alla lärjungarne skulle kunna lika fördelas. En sådan anordning finner jag ur flera synpunkter icke tillfredsställande och måste således i detta fall yrka derpå, att Kongl. Maj:ts proposition, i hvad den angår realskolornas antal, måtte godkännas. Beträffande lärarnes

antal anser jag deremot och då somliga skolor i alla fall få ett fåtaligt antal lärjungar, att Utskottets förslag i detta hänseende har företräde; likasom jag i allo med Utskottet öfverensstämmer deri, att färre latin-skolor äro af behofvet påkallade; men vill man vinna detta mål, förökning af realskolor och förminskning af latinskolor, så är min öfvertygelse den, att man icke på förhand bör försvåra ett sådant arrangement genom att gifva orterna förhoppning om båda delarne; ty det kan väl förut-sättas, att, när nu strid uppstår om huruvida man skall få eller icke få fullständiga elementarläroverk på båda linierna, så lärer denna strid icke blifva mindre, då det blir fråga om att borttaga endera af dessa. På dessa skäl och då det torde vara klokt att afvakta erfarenheten derom, huru många och hvarest de flesta realister anmäla sig, har jag ansett det vara nödigt, för att nå det mål Utskottet föreslagit, att för närvarande icke flera realskolor inrättas än hvad Kongl. Maj:t föreslagit“.

Häruti instämde Herr *Liss Olof Larsson*.

Vid 2:dra punkten (angående Kongl. Maj:ts förslag om en pedagogisk undervisningsanstalt för elementarlärare):

af Herr Friherre *F. A. Funck*: “Då förlidet års riksdag, uti sin underdåniga skrifvelse N:o 84, förklarar sig i fråga om lärarebildningens beträmjande vara »fullkomligt öfvertygad om otillräckligheten af hvarje annan åtgärd än den, som står att åstadkomma genom en för det afsedda ändamålet enkom inrättad anstalt;» och till följd häraf anhöll, »att redan för nästa Riksdag må framläggas förslag om inrättande af en anstalt för elementarlärares praktiska utbildning», synes mig den återgång till 1872 års läroverkskomitès förslag, som Utskottet nu tillstyrkt, bevisa ett vacklande i åsigt, som, enligt mitt förmenande, icke bör kunna vinna Riksdagens bifall.

Väl har Utskottet sökt ådagalägga, att Kongl. Maj:ts förslag i åtskilliga delar icke vore fullt tillfredsställande, men om ock detta förslag i dess nuvarande skick icke skulle vara antagligt, hade sådant, enligt mitt förmenande, bort föranleda Utskottet, *antingen* att framlägga ett eget förslag, huru den anstalt för elementarlärares praktiska utbildning, som sistlidne Riksdag ansåg vara af behofvet påkallad, borde vara inrättad, *eller ock* att föreslå Riksdagen att hos Kongl. Maj:t anhålla om uppgörande af ett nytt förslag i den syftning Utskottet funnit tjenligt föreslå; men icke att, såsom nu skett, endast afstyrka antagandet af Kongl. Maj:ts proposition, hvarigenom inrättandet af det utaf Riksdagen

såsom högst behöfligt ansedda läroverket kommer att till en obestämd framtid uppskjutas.

På dessa skäl, och då erfarenheten bäst torde afgöra, om och i hvad mån den af Kongl. Maj:t föreslagna anstalten kommer att uppfylla det dermed afsedda ändamål, anser jag mig böra påyrka bifall till hvad Kongl. Maj:t i detta ämne föreslagit.“

Häruti instämde Herrar *C. Petre* och *F. Brusewitz*.

af Herr *E. af Klint*, hvilken, utan att godkänna Utskottets motive-ring, instämde i dess under mom. a gjorda hemställan, samt ville på extra stat för år 1875 anvisa ett belopp af 15,000 kronor, att, enligt Kongl. Maj:ts nådiga disposition, användas för praktisk utbildning af blifvande elementarlärare;

af Herrar Friherre *J. Stjernblad* och Grefve *A. Posse*, hvilka reserverade sig mot vissa delar af Utskottets motivering.

af Herr *Jöns Rundbäck*.

Vid 3:dje punkten (angående elementarskolor för flickor):

af Herr Friherre *F. von Essen*: “Då jag biträdt förestående beslut, har jag dock ej kunnat dela den åsigt att staten bör bereda kostnadsfri elementarundervisning för qvinlig ungdom, hvilket till en viss grad sker genom bifall till Utskottets förslag att ett antal fri-elever skulle antagas vid sådana högre skolor som af staten erhålla understöd.“

af Herrar *Liss Olof Larsson*, *Ola Bosson Olsson* och *C. Magni*, hvilka ansågo att i förevarande fall borde stadgas enahanda vilkor, som blifvit i afseende å bidrag till folkhögskolor bestämda.

Vid 4:de punkten (angående väckt fråga om understöd åt enskilda elementarläroverk för gossar) af Herr *Jöns Rundbäck*.

Litt. A.

Jemförande tabell öfver lärarepersonalen vid de högre
elementarläroverken.

Antal lärjungar i öfre realklasserna 1868—72 i medeltal.	Antal lärjungar i öfre realklasserna H. T. 1873.	Medeltalet lärjungar 1868—1872.	Antal lärjungar H. T. 1873.	A. Fullständiga å båda linierna:	Enligt nuvarande stat.			Enligt Kongl. Maj:ts proposition.			Enligt Stats-Utskottets förslag.		
					Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.
22	22	517	504	Göteborg	1	7	15	1	9	10	1	9	15
17	23	500	489	Jönköping	1	5	13	1	9	9	1	9	13
15	9	493	482	Upsala	1	7	16	1	6	7	1	9	14
23	28	525	480	Örebro	1	7	17	1	9	9	1	9	14
12	13	452	437	Lund	1	7	15	1	6	7	1	9	13
11	13	449	427	Linköping	1	7	14	1	6	8	1	9	13
8	12	420	407	Kalmar	1	7	14	1	9	10	1	9	12
15	17	355	401	Karlstad	1	7	9	1	9	10	1	9	11
7	6	402	365	Vexjö	1	7	12	1	6	8	1	8	12
15	4	406	331	Skara	1	7	15	1	9	10	1	8	12
14	11	371	317	Malmö	1	5	14	1	9	9	1	8	12
4	4	296	261	Vesterås	1	7	10	1	6	8	1	7	9
10	6	283	258	Norrköping	1	5	10	1	9	9	1	8	9
24	8	276	255	Karlskrona	1	5	10	1	9	9	1	8	9
12	17	217	248	Helsingborg	1	4	7	1	6	7	1	8	9
11	6	252	230	Gefle	1	7	9	1	9	9	1	8	9
13	3	242	209	Venersborg	1	5	10	1	6	7	1	6	9
10	5	221	205	Visby	1	4	10	1	8	10	1	6	9
4	3	189	151	Umeå	1	5	9	1	8	9	1	6	9
				B. Fullständiga endast å latinlinien:									
8	8	314	276	Kristianstad	1	5	10	1	6	7	1	5	9
4	2	201	195	Hernösand	1	6	7	1	6	8	1	6	7

	Antal lärjungar i öfre realklasserna H. T. 1873.	Medeltalet lärjungar 1868—1872.	Antal lärjungar H. T. 1873.		Enligt nuvarande stat.			Enligt Kongl. Maj:ts proposition.			Enligt Stats-Utskottets förslag.		
					Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.
4	3	236	187	Falun	1	5	11	1	6	7	1	5	8
4	6	163	182	Nyköping	1	5	8	1	5	7	1	5	8
3	2	189	163	Halmstad	1	4	7	1	5	7	1	4	7
4	4	160	150	Strengnäs	1	7	7	1	6	8	1	6	7
—	2	145	139	Östersund	1	5	8	1	5	7	1	5	7
3	3	139	119	Hudiksvall	1	4	7	1	5	7	1	4	7
2	4	85	100	Luleå	1	4	6	1	5	7	1	4	7
				Stockholms gymnasium med Clara och Maria elementarläroverk	3	7	14	1	6	7	1	6	7
36	52	582	619		1	6	7	1	6	7	1	6	7
				Summa	—	167	314	—	209	244	—	209	294
C. Fullständiga endast å reallinien.													
				Stockholm	1	4	—	1	4	6	1	4	6
				Vestervik	1	2	7	1	4	6	1	4	6
				Sundsvall	1	—	5	1	4	6	1	4	6
				Duplikanter	—	—	—	—	—	50	—	—	—
				Summa	—	173	326	—	221	312	—	221	312

Ann. Jemföres lärjungarnes antal hösttermin 1873 med medeltalet lärjungar 1868—1872, finner man att antalet lärjungar vid de flesta läroverken icke obetydligt nedgått. Anledningen till detta förhållande torde till en stor del vara att söka deruti att, jemlikt Kongl. kungörelsen den 10 Mars 1869, elementarläroverkens nedersta klass blifvit indragen

Litt. B.

Förslag till förändrad normalstat för elementarläroverken.

	Antal.						Hela aflöningsbeloppet.
	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Gymnastik-lärare.	Musik-lärare.	Tecknings-lärare.	
A. Högre elementarläroverk, fullständiga å båda linierna.	Med aflöningsbelopp å						
	4,500	2,500	1,500	1,000	750	750	
Göteborg	1	9	15	1	1	1	52,000
Jönköping	1	9	13	1	1	1	49,000
Upsala	1	9	14	1	1	1	50,500
Örebro	1	9	14	1	1	1	50,500
Lund	1	9	13	1	1	1	49,000
Linköping	1	9	13	1	1	1	49,000
Kalmar	1	9	12	1	1	1	47,500
Karlstad	1	9	11	1	1	1	46,000
Wexjö	1	8	12	1	1	1	45,000
Skara	1	8	12	1	1	1	45,000
Malmö	1	8	12	1	1	1	45,000
Westerås	1	7	9	1	1	1	38,000
Norrköping	1	8	9	1	1	1	40,500
Karlskrona	1	8	9	1	1	1	40,500
Helsingborg	1	8	9	1	1	1	40,500
Gefle	1	8	9	1	1	1	40,500
Wenersborg	1	6	9	1	1	1	35,500
Visby	1	6	9	1	1	1	35,500
Umeå	1	6	9	1	1	1	35,500
Nya Elementarskolan	1	7	11	1	1	1	41,000
B. Högre elementarläroverk, fullständiga endast på latinlinien.							
Kristianstad	1	5	9	1	1	1	33,000

	Antal.						Hela afönings- beloppet.
	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Gymnas- tikt- lärare.	Musik- lärare.	Tecknings- lärare.	
Hernösand	1	6	7	1	1	1	32,500
Falun	1	5	8	1	1	1	35,500
Nyköping	1	5	8	1	1	1	31,500
Halmstad	1	4	7	1	1	1	37,500
Strengnäs	1	6	7	1	1	1	32,500
Östersund	1	5	7	1	1	1	30,000
Hudiksvall	1	4	7	1	1	1	27,500
Luleå	1	4	7	1	1	1	27,500
Stockholms norra	1	6	7	1	1	1	32,500
D:o södra	1	6	7	1	1	1	32,500
C. Högre elementar-läroverk, fullständiga endast på realalinién.							
Stockholm	1	4	6	1	1	1	26,000
Westervik	1	4	6	1	1	1	26,000
Sundsvall	1	4	6	1	1	1	26,000
S:gr för de högre elementarläroverken	34	228	323	34	34	34	1,292,500
D. Lägre elementar-läroverk med 5 klasser.	Med aföningsbelopp å						
	3,500	—	1,500	600	450	450	
Jakobs	1	—	5	1	1	1	12,500
Katarina	1	—	5	1	1	1	12,500
Ladugårdslands	1	—	5	1	1	1	12,500
Norrtegel	1	—	5	1	1	1	12,500
Enköping	1	—	5	1	1	1	12,500

	Antal.						Hela afönings- beloppet.
	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Gymnasiek- larare.	Musik-larare.	Tecknings- larare.	
Eksjö	1	—	5	1	1	1	12,500
Mariestad	1	—	5	1	1	1	12,500
Borås	1	—	5	1	1	1	12,500
Lidköping	1	—	5	1	1	1	12,500
Eskilstuna	1	—	5	1	1	1	12,500
Arboga	1	—	5	1	1	1	12,500
Ystad	1	—	5	1	1	1	12,500
Karlshamn	1	—	5	1	1	1	12,500
Landskrona	1	—	5	1	1	1	12,500
Uddevalla	1	—	5	1	1	1	12,500
Göteborg	1	—	5	1	1	1	12,500
Kristinehamn	1	—	5	1	1	1	12,500
Piteå	1	—	5	1	1	1	12,500
S:gr	18	—	90	18	18	18	225,000
E. Lägre elementar-läro- verk med 3 klasser.	Med aföningsbelopp å						
	3,000	—	1,500	300	300	300	
Söderhamn	1	—	2	1	1	1	6,900
Söderköping	1	—	2	1	1	1	6,900
Wadstena	1	—	2	1	1	1	6,900
Wimmerby	1	—	2	1	1	1	6,900
Alingsås	1	—	2	1	1	1	6,900
Sköfde	1	—	2	1	1	1	6,900
Askersund	1	—	2	1	1	1	6,900
Sala	1	—	2	1	1	1	6,900
Engelholm	1	—	2	1	1	1	6,900
Göteborg	1	—	2	1	1	1	6,900
Warberg	1	—	2	1	1	1	6,900
Oskarshamn	1	—	2	1	1	1	6,900

	Antal.						Hela afönings- beloppet.
	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Gymnasiek- lärare.	Musik-lärare.	Tecknings- lärare.	
Åmal	1	—	2	1	1	1	6,900
Filipstad	1	—	2	1	1	1	6,900
Arvika	1	—	2	1	1	1	6,900
Haparanda	1	—	3	1	1	1	8,400
Skellefteå	1	—	2	1	1	1	6,900
Wernamo	1	—	2	1	1	1	6,900
Sölvesborg	1	—	2	1	1	1	6,900
Ronneby	1	—	2	1	1	1	6,900
Trelleborg	1	—	2	1	1	1	6,900
Strömstad	1	—	2	1	1	1	6,900
Marstrand	1	—	2	1	1	1	6,900
Örnsköldsvik	1	—	2	1	1	1	6,900
S:gr	24	—	49	24	24	24	167,100
Summa	76	228	462	76	76	76	1,684,600